

Halffabricaat Kunstopleidingen

Keuzedeel ter voorbereiding op het hbo-cluster kunstopleidingen

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	3
UITWERKING KEUZEDEEL	
Inleiding	4
Doel	4
Cluster	4
Situatieschets	4
Landelijk keuzedeel	5
Plaats in het curriculum	5
Opbouw en urenverdeling	6
Vervolg op het hbo	6
Inhoud en toetsing	7
Studievaardigheden	7
Kennis en vaardigheden	8
Project	8
Beroeps- en opleidingsoriëntatie	10
Tips voor de ontwikkelaar	12
Werkvormen	12
Context	13
Examinering	13
Bestaand doorstroomonderwijs	13
Verantwoording ten opzichte van het landelijke keuzedeel	14
BIJLAGEN	
1 Feedback NHL Opleiding Docent Beeldende Kunst en Vormgeving	15
2 Beoordelingsformulier Presenteren – Minerva, Hanzehogeschool	17

Voorwoord

Beste docent,

Voor u ligt een uitgewerkt landelijk keuzedeel dat u kunt gebruiken als leidraad bij het ontwikkelen van het keuzedeel *Vorbereiding op hbo* voor de kunstopleidingen. We noemen dit een service-document of een halffabricaat: het is een nadere uitwerking van het landelijke keuzedeel, maar het biedt nog voldoende ruimte aan een mbo-instelling om een eigen kleur te geven aan het onderwijs.

Het halffabricaat is in opdracht van de Colleges van Bestuur van alle acht mbo-instellingen in Noord-Nederland en in samenwerking met de hbo- en mbo-instellingen van Noord-Nederland ontwikkeld. Er is voor deze samenwerking gekozen om de krachten te bundelen nu elke instelling voor dezelfde uitdaging staat: ontwikkel keuzedelen ter voorbereiding op de doorstroom naar het hbo (en andere keuzedelen). Er is voor samenwerking met het hbo gekozen omdat het hbo inzage heeft in de sterke en zwakke kanten van mbo'ers die studeren op het hbo. Dit alles met het doel de kansen voor een mbo'er te vergroten op het hbo.

Naast dit keuzedeel dat voorbereidt op de doorstroom naar kunstopleidingen worden ook halffabricaten ontwikkeld voor:

Groen	ICT
Hospitality	Communication & Multimedia Design
Economie	Techniek
Gezondheidszorg	Sport
Verpleegkunde	Sociale opleidingen
Laboratoriumonderwijs	Pabo

Het halffabricaat betreft een algemeen advies aan meerdere instellingen. Omdat niet alle bestaande programma's afzonderlijk naast dit keuzedeel zijn gelegd, vragen wij u dit te doen ten einde overlap te voorkomen. Er kan overlap zijn met zowel de inhoud van het basis- en profieldeel als met loopbaanoriëntatie of studieloopbaanbegeleiding.

We hopen dat u een handvat in handen heeft dat enerzijds richting geeft aan de inhoud van het keuzedeel en anderzijds inzage geeft in het bestaande materiaal dat beschikbaar is in de huidige samenwerkingsverbanden of in het land.

Achterin in dit document is een aantal bijlagen opgenomen waarmee u uw voordeel kunt doen bij het ontwikkelen van het onderwijs.

Succes met het verder invullen van dit keuzedeel!

Namens het samenwerkingsverband in Noord-Nederland, de werkgroep Kunstopleidingen:

Jelbrich de Jong (ROC Friesland College)

Phil Mills (ROC Friesland College)

Albert Westerhoff (Noorderpoort)

Marcella van der Spoel (Noorderpoort)

Diana Bont (Hanzehogeschool Groningen)

Agnes Scholte (NHL Hogeschool)

Ragonda Spoelstra (ROC Friese Poort)

Suzanne van Wylick (ROC Friese Poort)

Tessie van den Brink (Alfa-college)

Simone van der Kooi (Hanzehogeschool Groningen)

Jeanet Schuring (Hanzehogeschool, project Succesvolle doorstroom mbo-hbo Noord-Nederland)

Inleiding	
Doel	<p>Het doel van de doorstroomkeuzedelen is het maken van een bewuste keuze voor het hbo enerzijds en het vergroten van de kans op toelating en studiesucces voor de student op het hbo anderzijds.</p> <p>Doel is ook dat de student voorafgaand aan de start op het hbo een beeld heeft van zijn eigen kunnen en zijn eigen wensen ten aanzien van zijn (studie)loopbaan.</p> <p>Van belang is dat een mbo'er een beargumenteerde keuze maakt voor een hbo-opleiding en het verschil ondervindt tussen studeren op het mbo en het hbo.</p> <p>Uit onderzoek is gebleken dat er verschillende factoren van invloed zijn op het studiesucces. Daarom zijn er drie onderdelen te onderscheiden in een keuzedeel in Noord-Nederland:</p> <ul style="list-style-type: none"> - studievaardigheden, - kennis en vaardigheden, - beroeps- en opleidingsoriëntatie.
Cluster	<p>Tot het cluster kunstopleidingen in het hbo behoren de opleidingen:</p> <p>Autonome Beeldende Kunst Docent Beeldende Kunst & Vormgeving Vormgeving Popular Culture Muziek Docent muziek Dans Docent Dans Docent Theater Ad Muziek Dirigent Hafabra Ad Dans</p> <p>Dwarsverbanden zijn er met de opleiding Communication & Multimedia Design. Er is een halffabricaat ICT/CMD beschikbaar dat kan worden uitgewerkt tot het generieke keuzedeel Voorbereiding hbo, ingevuld voor ICT/CMD.</p>

Situatieschets	<p>De meeste kunstopleidingen in het mbo zijn driejarig. Dit kan gevolgen hebben voor het onderwijsaanbod in de opleidingen: aandacht voor de individuele artistieke ontwikkeling, algemene creatieve ontwikkeling en artistiek onderzoek komen onder druk te staan. Ook de aandacht voor theorie zoals het vak kunstgeschiedenis of het vak muziektheorie is beperkt in het lesaanbod.</p> <p>Verder zijn studenten na een driejarige opleiding nog relatief jong en hebben ze een jaar minder training/repetities gehad dan in een vierjarige opleiding. Bij het Friesland College is de kunstopleiding vierjarig en spelen deze aspecten minder een rol. Er is in jaar 1, 2 en 3 aandacht voor kunstgeschiedenis.</p> <p>De aansluiting van de mbo-kunstopleidingen op de hbo-kunstopleidingen is goed. De uitval is relatief laag. Dit wordt mede bewerkstelligd doordat er voor de instroom in de kunstopleidingen aanvullende eisen worden gesteld: studenten dienen een toelatingsexamen of auditie te doen. Hbo-instellingen hebben veelal een aanbod voor voorbereiding op de toelatingsexamens.</p> <p>De ingestroomde mbo-studenten zijn vaak ondernemend en erg betrokken bij hun werk. Ze beschouwen een opdracht echt als 'hun' opdracht. Zij hebben al ervaring opgedaan in de mbo-stage, waardoor zij zicht hebben op het werkveld en een netwerk hebben opgebouwd. Mbo'ers zijn vaak meer uitvoerend en taakgericht ingesteld. Het toewerken naar een hbo-denkniveau is heel belangrijk. In opdrachten, onderzoek en presentaties kan hieraan worden gewerkt.</p> <p>Mbo'ers hebben op het hbo vaak moeite met studievaardigheden als:</p> <ul style="list-style-type: none"> • conceptueel denken • analyseren: o.a. probleemstelling/vraagstelling/deelvragen • onderzoeken • teksten lezen en leren: o.a. onderscheid objectief/subjectief • omgaan met feedback op hun werk/de performance
Landelijk keuzedeel	<p>In dit halffabricaat is uitgegaan van het landelijke keuzedeel:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Voorbereiding HBO <p>Dit keuzedeel heeft een studielast van 240 uur.</p> <p>De inhoud van het keuzedeel is primair gericht op de mbo-student in een kunstopleiding die doorstroomt naar een hbo-kunstopleiding. Dit keuzedeel is niet gericht op doorstromers naar een opleiding in ICT/CMD.</p>
Plaats in het curriculum	<p>Het hbo adviseert een keuzedeel dat gericht is op de doorstroom naar het hbo aan te bieden in het laatste of één na laatste jaar van de mbo-opleiding. Het keuzedeel is bedoeld voor studenten die de principekeuze voor doorstuderen in het hbo hebben gemaakt.</p> <p>De ervaring in het mbo is dat de oriëntatie op het hbo voornamelijk gebeurt in de tweede helft van het tweede jaar en in het derde leerjaar. Aangezien de uiterste aanmelddatum voor een hbo-opleiding 1 mei is, verdient het aanbeveling hier rekening mee te houden bij het plannen van de activiteiten voor beroeps- en opleidingsoriëntatie.</p>

Opbouw en urenverdeling	<p>Het keuzedeel kan worden opgebouwd rond een project. Bij de uitwerking van het project komen de relevante aspecten qua kennis & vaardigheden, generieke hbo-studievaardigheden en opleidings- en beroepsoriëntatie aan bod.</p> <p>1 Het betreft een <u>project</u>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - met groeps- en individuele activiteiten, - uitmondend in een verslag en een presentatie, eventueel gekoppeld aan een artistiek product - met aandacht voor generieke studievaardigheden - met verdieping in/van theoretische onderwerpen. <p>Zie verder paragraaf <i>Project</i>.</p> <p>De richtlijn voor de indeling in BOT, BPV en zelfstudie is dat er per keuzedeel 50 - 80 uur contacttijd is en 160 uur zelfstudie, praktijk, groepswerk, examen-/toetsvoorbereiding etc. BPV is niet nodig aangezien de mbo-student in de opleiding al voldoende praktijkervaring heeft opgedaan. Meer dan 80 uur BOT is niet aan te raden om het zelfstandig werken dat het hbo kenmerkt na te bootsen.</p> <p>2 Oriëntatie op de opleiding:</p> <ul style="list-style-type: none"> -met individuele activiteiten -met ruimte voor eigen keuzes m.b.t. de aanpak -met verdieping in/van theoretische onderwerpen. <p>Deelname aan een voorbereidingstraject kan onder het project vallen,</p> <ul style="list-style-type: none"> -uitmondend in een presentatie voor de eigen projectgroep <p>Zie verder paragraaf <i>Beroeps- en opleidingsoriëntatie</i>.</p>
Vervolg op hbo	<p>De Hanzehogeschool Groningen en de NHL bieden kunstopleidingen aan. Er is ook uitstroom van mbo'ers naar andere hogescholen in het land, bijvoorbeeld vanuit de mbo-opleidingen gaming, mode en muziek.</p>

Inhoud en toetsing

Studievaardigheden

Er is een aantal studievaardigheden van belang voor een succesvolle overstap van mbo-kunstopleidingen naar het hbo. Zie hiervoor ook de brochure *Generieke studievaardighedenset voor doorstroom mbo-hbo*. Voor dit keuzedeel zijn de belangrijkste:

Onderzoeken: er is een verschil in opdrachtomschrijving tussen mbo en hbo. In het mbo zijn de opdrachten duidelijker omschreven, meer voorgestructureerd en er is meer toelichting. In het hbo hebben opdrachten vaker een 'open karakter' met beperkte kaders en minder structuur of zicht op het eindresultaat. Soms is er geen duidelijke opdracht, zijn er weinig kaders of is er weinig structuur van te voren. Studenten moeten hiermee om kunnen gaan en proactief een zoektocht doorlopen: professioneel onderzoeken. Studenten moeten zich realiseren dat ze vaker zelf vraageigenaar zijn. Om te komen tot een persoonlijke vraagstelling of een concept moeten ze zichzelf en anderen veel vragen stellen. Het is nuttig studenten te laten oefenen met onderzoek doen aan de hand van het formuleren van hoofd- en deelvragen.
(zie ook paragraaf *Context*).

Open minded durven zijn en nieuwsgierigheid tonen, zijn eveneens belangrijke eigenschappen. Dus niet in hokjes denken of (te) precies conform de opdracht werken, maar durven loslaten. Er wordt bij hbo-studenten in de kunstopleidingen geappelleerd aan het vermogen te leren/te doen zonder de angst dat het fout gaat of mislukt. Experimenteren kan leiden tot een nieuw of ander perspectief op de opdracht of het vak. Een dergelijke aanpak werkt motiverend voor studenten. Aan te bevelen is een invalshoek te kiezen waardoor via een experiment of onderzoek de nieuwsgierigheid wordt geprikkeld en de student uit de eigen comfortzone stapt.

Informatie zoeken en verwerken. Onderzoeken gebeurt soms te oppervlakkig (Google/Wikipedia). Bij onderzoeksoopdrachten is het raadplegen van bronnen belangrijk. Het gaat hierbij om vakliteratuur, soms in het Engels, en andere bronnen van een zeker niveau. Van studenten wordt een kritische houding gevraagd ten aanzien van selectie van bronnen, bij het zoeken in databanken en bij gebruik van primaire bronnen (interviews etc.) Om studenten handvatten aan te reiken is een rondleiding door de bibliotheek/mediatheek aan te bevelen.

Plannen en zelfstandig werken zijn belangrijke studievaardigheden in het hbo. Van een hbo-student wordt gevraagd dat hij/zij zich zelfstandig opstelt, initiatief neemt en proactief is. Zelfstandigheid is ook relevant omdat ondernemerschap in de sector heel belangrijk is. In het mbo kunnen studenten vinkjes zetten wanneer opdrachten af zijn. In het hbo is de student zelf meer eigenaar van het studieproces.

Analyseren is eveneens een belangrijke vaardigheid op het hbo: eerst goed nadenken en verschillende mogelijkheden overwegen, waarbij ook van theorie naar praktijk wordt gedacht. Conceptueel en overstijgend denken speelt een belangrijke rol. Ook verbanden leggen en vanuit een proces denken is van belang.

De mbo'er is geneigd snel praktisch aan de slag te gaan in plaats van een onderzoekende houding aan te nemen en een onderwerp analytisch te benaderen.

Belangrijk is dat de student onderscheid kan maken tussen feiten en meningen en het verschil kent tussen subjectiviteit en objectiviteit.

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Kennis en vaardigheden</p>	<p>Bij de doorstroom van mbo-kunstopleidingen naar het hbo is het wenselijk dat studenten beschikken over <u>theoretisch kader en begrippen</u> m.b.t. opzetten en uitvoeren van een onderzoek, zoals het formuleren van hoofd- en deelvragen en het formuleren van onderzoeksvraagstellingen. Dit is niet per se een lineair proces, maar kan afwisselend door denken en doen tot stand komen.</p> <p>Aangezien het vak <u>kunstgeschiedenis</u> soms weinig aandacht krijgt het curriculum is het aan te raden hieruit onderwerpen op te nemen in het keuzedeel. Ditzelfde is ook mogelijk voor filosofische onderwerpen. Als uitgangspunt zou bijvoorbeeld een tijdlijn of de canon kunnen worden gebruikt. Onderwerpen kunnen als context worden gerelateerd aan het eigen werk of aan de opdracht. Dit brengt het dicht bij de belevingswereld van de student.</p> <p>Bij het aanbieden van literatuur/artikelen zijn ook teksten in het <u>Engels</u> wenselijk.</p> <p>Van hbo-studenten wordt gevraagd in verslagen literaturopgave te doen volgens de <u>APA-normen</u>. Uitleg hiervan is te vinden in het boekje <i>Verwijswijzer</i> van Annejet Dijkstra. Ook dienen studenten enige kennis te hebben van het <u>auteursrecht</u>.</p> <p>Het is goed mogelijk de studievaardigheden te koppelen aan (theoretische) kennis. Toepassen van kennis wordt dan geïntegreerd in het oefenen van de studievaardigheden. Aanbevolen wordt dit in projectvorm te doen.</p>
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Project</p>	<p>Onderdeel: Project met een verslag (of logboek) en een presentatie als producten Tip: in het hbo wordt vaak gebruikt gemaakt van het boekje <i>Projectmanagement</i> (Roel Grit)</p> <p>Doelstellingen:</p> <p>A: Student moet geassisteerd worden bij het formuleren van een onderzoeksvraag die aansluit bij zijn/haar particuliere interesses, achtergrond en ambitie. De student leert hierin keuzes te maken.</p> <p>B: Student moet attent worden gemaakt op de bronnen (ook Engels) die kunnen worden ingezet voor zijn / haar onderzoek en worden begeleid in het doen van een degelijk onderzoek. Hierbij wordt o.a. stilgestaan bij de APA-stijl en het auteursrecht. Een bibliotheek/mediatheekbezoek is ook aan te raden. Het is van belang het verschil te benadrukken tussen een subjectieve en objectieve houding/mening. De student maakt kennis met het aannemen van een professionele, analytische houding t.o.v. zijn/haar vakgebied. Flankerend aan het onderzoek houdt de student een logboek bij over zijn/haar proces.</p> <p>Voor een artistiek product binnen de kunsten kunnen fantasie en mening belangrijk zijn. Het proces hoeft niet logisch of (wetenschappelijk) verantwoord te zijn. Bij een theoretische onderbouwing moet dat wel. Het is belangrijk dat de student de procesfasen herkent:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 oriëntatie, inspiratie opdoen, experimenteren/onderzoeken 2 analyseren, afbakenen, vraag formuleren 3 realiseren

Project	<p>Bewust zijn van divergeren en convergeren is wellicht voldoende voor mbo'ers. De student moet zich bewust worden dat vormgeven keuzes maken is, dat je altijd meerdere keuzes hebt en dat hierop kan worden gereflecteerd worden: "Welke mogelijkheden zag je en waarom heb je dit gekozen?"</p> <p>C: Student wordt begeleid in het maken van een vertaalslag van onderzoek naar product. Wat voor product wordt gedurende het onderzoek door de student (eventueel in samenspraak met projectgroep en docent) bepaald. Een praktisch kader aangaande tijdsduur, ruimte, budget etc. kan al wel worden geformuleerd. Hierbij moet worden opgemerkt dat het project niet noodzakelijkerwijs uitmondt in een artistiek product. Het proces dat is doorlopen kan ook het onderwerp zijn van het verslag/de presentatie. Het verslag/de presentatie vormt dan het product van het project.</p> <p>D: Het eindproduct wordt gepresenteerd aan de groep. De studenten moeten worden gecoacht in hoe men reflecteert op de gedane opdracht en hoe men constructief andere klasgenoten kan voorzien van commentaar: <u>feedback</u>.</p> <p>Deze cyclus heeft gezamenlijke (t.b.v. de reflectie) en individuele (t.b.v. de zelfstandigheid) werkvormen. Het is van belang dat men van elkaar leert, elkaars processen bestudeert zodat men kan reflecteren op zijn / haar eigen zoektocht. De student is te allen tijde eigenaar van zijn eigen proces. De docent/begeleider richt zich ook op het groepsproces.</p> <p><u>Opzet project</u> In projectgroep: -bepalen en/of onderzoeken van het onderwerp/het thema, bijv. via een brainstorm -bepalen van de onderzoeksvragen en deelvragen (véél vragen stellen, lef hebben, vrijheid in keuzes, open houding) -informatie zoeken (bronnenonderzoek) en deze beoordelen (analyseren) Na de oriëntatiefase: -plan van aanpak met planning: go or no go vanuit de begeleider -tussentijdse presentatie met publiek, waardoor o.a. docenten een beeld krijgen van de manier waarop men aan de slag is en welke planning men heeft -product/resultaat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Individueel verslag met daarin weergave van het proces en met reflectie • presentatie van het projectresultaat/-product en/of het projectproces <p>Competenties/gevraagde studievaardigheden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Plannen en zelfstandig werken - Informatie zoeken en verwerken - Presenteren - Verslagen maken - Onderzoeken en analyseren <p>Het trainen van studievaardigheden appelleert ook aan de houding die in het hbo wenselijk is voor studenten in kunstopleidingen. Studenten leren omgaan met onzekerheden, feedback en falen. Emotionele weerbaarheid is belangrijk. Studenten moeten kunnen omgaan met het feit dat iedereen iets van hun werk vindt, dat kritiek niet gaat over de persoon, maar over het werk. De student leert door het samenwerken, feedback te ontvangen, om te gaan met meningen van anderen en te reflecteren op de vragen: wat vind ik, wat vindt de ander, wat vindt de docent? Bij samenwerken hoort ook feedback geven aan de ander (zie bijlage 1: Feedback).</p>
---------	---

Beroeps- en opleidingsoriëntatie	<p>De oriëntatie op hbo-opleidingen en -beroepen is aanvullend op de reguliere loopbaanoriëntatie en -begeleiding in het mbo. In deze paragraaf worden eerst de doelen van actieve keuzebegeleiding in Noord-Nederland toegelicht. Vervolgens wordt de invulling van dit onderdeel toegelicht.</p> <p>De <u>doelen van actieve keuzebegeleiding</u> in Noord-Nederland:</p> <p>De mbo'er heeft een actief keuzeproses doorlopen wanneer hij weet</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. waarom hij voor werken en/of doorleren kiest (motievenreflectie) 2. wat hij (niet) kan in relatie tot de te maken keuze (capaciteitenreflectie) <p>en dat hij:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. actief is en stappen zet ter voorbereiding van de gemaakte keuze (zelfsturing) 4. de manier van onderwijs op de vervolgopleiding heeft ervaren (opleidingsexploratie) 5. een realistisch beeld heeft van het gekozen beroepenveld (werkexploratie; netwerken) <p>Indien de mbo'er een hbo-opleiding kiest, dan zorgt bovenstaand proces er tevens voor dat de mbo'er:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. reële verwachtingen heeft van de hbo-opleiding 7. weet welke inspanningen van hem worden verwacht op de hbo-opleiding 8. weet welke inhoudelijke voorkennis van hem gevraagd wordt 9. weet aan welke inschrijvings- en toelatingseisen hij moet voldoen <p>Opdracht: De student kan voor beroeps- en opleidingsoriëntatie verschillende activiteiten ontplooiën. Hieronder staan deze uitgelegd. Genoemde activiteiten passen bij verschillende fasen in het studiekeuzeproses. De uitkomsten van de activiteiten <u>presenteert</u> de student aan de groep, waarbij ook <u>reflectie</u> van belang is.</p> <p>Theoretische aspecten van de toekomstige opleiding kunnen aan bod komen tijdens proefstudeerdagen op het hbo (punt 8 hieronder). De student ervaart hoe het is colleges te volgen en maakt kennis met het tempo, de inhoud, de hoeveelheid en de moeilijkheid van de stof in het hbo.</p> <p>We gaan ervan uit dat de student zowel in het basis- en profieldeel als in het keuzedeel begeleid wordt bij het maken van loopbaankeuzes. De student heeft met de keuze voor dit keuzedeel een (voorlopige) stap gezet richting doorstuderen op het hbo (1).</p> <p>Na deze keuze staat de student voor de keuze een vervolgopleiding en instelling te kiezen. Belangrijk is dat deze keuzes bewust gemaakt worden en dus goed overwogen zijn.</p> <p>Om de keuze voor dit keuzedeel te maken is het goed <u>oud-studenten</u> die al studeren op het hbo voorlichting te laten geven over het nut van het volgen van doorstroomonderwijs. Hoewel een keuzeproses niet altijd even gestructureerd verloopt, is er meestal een trend te ontdekken van breed oriënteren naar steeds specifiekere en meer verdiepend.</p>
----------------------------------	---

	<p>Hieraan kunnen enkele activiteiten een bijdrage leveren:</p> <p>AD 1: Er zijn verschillende motieven om voor doorstuderen op het hbo te kiezen. Laat de student zijn motieven eens in kaart brengen aan de hand van http://www.carrieretijger.nl/opleiding/ho/mbo-hbo.</p> <p>AD 2: Niet iedereen is geschikt om door te gaan naar het hbo. Laat een student <u>reflecteren</u> op z'n eigen kwaliteiten (zie opdracht hieronder). De keuze voor het hbo is een individuele keuze. Begeleiding van en gesprek met een slb'er/coach is belangrijk. De slb'er kan op basis van resultaten en gedrag kijken of de student het aan kan en met de student in gesprek gaan over zijn/haar ambities. De student moet inzicht krijgen in wat nodig is voor een hbo-opleiding en wat je op het hbo moet doen.</p> <p>Op het hbo wordt een hbo-houding verwacht, dit betekent o.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proactief handelen/initiatief nemen/zelfmanagement • professionele communicatie (uitstellen van je oordeel/conclusie/reactie) • elkaar aanspreken/feedback geven • vragen stellen vanuit een positieve grondhouding • houding gericht op verbeteren • onderzoekende, open houding • kritisch vermogen – niet te gemakkelijk met een antwoord tevreden zijn • denken vanuit een proces <p>AD 3: Door dit keuzedeel te volgen bereidt de student zich voor op zijn gemaakte keuze en ervaart hij deels de manier van onderwijs in het hbo.</p> <p>AD 4: Studenten bezoeken <u>open dagen</u> en volgen een <u>meeloopdag</u> op de hogeschool van hun eerste keuze. Het is aan te bevelen nog bij een tweede hogeschool te gaan kijken en een dag mee te lopen. Na afloop kan de student vertellen hoe de opleiding is opgebouwd, welke toelatingseisen er zijn en of er een oriëntatiecursus is of een voorbereidingscursus voor het toelatingsexamen. Op een meeloopdag kan een student ervaren hoe het is om in grote groepen hoorcolleges te volgen. Dit zijn nieuwe ervaringen voor mbo'ers. Het is wenselijk een dergelijke ervaring via het keuzedeel mogelijk te maken.</p> <p>AD 5: De student kan het <u>werkveld</u> onderzoeken. De student wordt uitgedaagd vragen te stellen aan medewerkers met een hbo-achtergrond. Het is ook mogelijk de studenten deze opdracht tijdens een stage-activiteit te geven: -Kijk eens rond wie er werken en inventariseer het opleidingsniveau. -Interview iemand die deze (hbo-)werkzaamheden uitvoert. -Stel jezelf de vraag welke verschillen je ziet tussen mbo- en hbo-werkzaamheden. -Vraag ook welke opleiding de medewerkers hebben gedaan en welke kennis en vaardigheden belangrijk zijn.</p> <p>Stel dan enkele vervolgvragen: wat zijn de verschillen tussen de opleidingen? Welke minoren worden aangeboden? Wat zou de student willen?</p>
--	---

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Beroeps- en opleidingsoriëntatie</p>	<p>AD 6 en 7: De student krijgt de opdracht vragen op te stellen die zijn gerezen n.a.v. de open dag en de meeloopdag op het hbo. Een studievoorlichter van het hbo kan op de mbo-instelling komen om deze vragen te beantwoorden. Oud-mbo'ers kunnen vertellen over de aansluiting en de valkuilen, maar ook over de meerwaarde van een hbo-studie. Contact met hbo-studenten kan er ook zijn op stage. Centraal staat welke verwachtingen je mag hebben van deze specifieke hbo-opleiding en welke inspanningen van een hbo-student verwacht worden.</p> <p>AD 8 Door dit keuzedeel te volgen zal de inhoudelijke voorkennis die gevraagd wordt duidelijk worden. In overleg met de hogeschool kan wellicht op de hogeschool <u>proefstuderen</u> worden georganiseerd. Hierbij volgt de aspirant-studenten (hoor-, werk)colleges en bestudeert hij/zij vooraf opgegeven literatuur (zoals kunstgeschiedenis/filosofie), zo mogelijk ten dele in het Engels. De student maakt aan het eind van de colleges opdrachten, die worden nabesproken met ouderejaars studenten en/of docenten. De student <u>reflecteert</u> op hoe goed hij/zij het niveau met bijbehorend tempo en de vereiste studievaardigheden aan kan.</p> <p>AD 9: Studenten plannen hun voorbereiding op de hbo-opleiding van hun keuze door zich te verdiepen in de randvoorwaarden en secundaire voorwaarden. Denk aan de inschrijving, toelatingseisen, financiering, wonen op kamers, studentenleven. Zie ook: http://www.carrieretijger.nl/opleiding/ho/mbo-hbo/voorbereiden-overstap.</p> <p>Een aantal interessante instrumenten over loopbaanbegeleiding op het mbo is te vinden op www.lob4mbo.nl.</p>
Tips voor de ontwikkelaar	
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Werkvormen</p>	<p>Op het hbo wordt een aantal werkvormen gehanteerd: standaard zijn het hoorcollege, werkcollege, practicum en projectwerk.</p> <p>Een hoorcollege kenmerkt zich door een geringe mate van interactie tussen docent en student en duurt meestal 45 tot 90 minuten. Tijdens een werkcollege is er meer interactie tussen student en docent, werkt de student aan opdrachten en kan hij toelichting vragen. Binnen een werkcollege zijn vele werkvormen mogelijk, bijvoorbeeld een brainstormsessie of een discussie over context en relevante oplossingen.</p> <p>Bij het vormgeven van het onderwijs in dit keuzedeel kan ook gebruik gemaakt worden van specifieke werkvormen die in het hbo gebruikelijk zijn (of dat steeds meer worden), bijvoorbeeld: blended learning, digitale hoorcolleges, PGO.</p> <p>Mogelijk zijn ook bestaande mbo-opdrachten bruikbaar door ze uit te breiden en in te passen in het keuzedeel (zie paragraaf <i>Bestand doorstroomonderwijs</i>).</p> <p>Verder kan in het onderwijs binnen dit keuzedeel rekening worden gehouden met de voorbereiding op de <u>toelatingsexamens</u> voor de hbo-kunstopleidingen.</p>

Context	<p>Aanbevolen wordt de invulling van het keuzedeel te situeren in een uitdagende context. Opdrachten zijn bij voorkeur gekoppeld aan de praktijk (inclusief organisatie-aspecten). De context in het keuzedeel kan er mede voor zorgen dat het programma aantrekkelijk is voor de student.</p> <p>Mbo'ers zijn gewend om aan projecten/opdrachten te werken. De meeste opdrachten zijn vrij concreet, in een duidelijk gedefinieerde context. Soms is het goed de opdracht minder concreet te maken (wat is de opdracht precies?) of de context minder duidelijk te definiëren. Dit heeft als voordeel dat de student zelf beter gaat nadenken. Een hbo'er moet in staat zijn zelf het probleem te analyseren en met oplossingen te komen. NB: dit kunnen dus ook andere oplossingen zijn dan de opdrachtgever in gedachten had.</p>
Examinering	
Examinering	<p>Examinering van de keuzedelen is verplicht vanaf 1 augustus 2016, maar het resultaat weegt nog niet mee bij het al dan niet behalen van het diploma. Het streven is vanaf cohort 2018-2019 het behaalde resultaat van een keuzedeel mee te laten tellen in de slaag-/zakregeling. In een later stadium moet dus nader onderzocht worden of onderstaande opzet voldoet aan het landelijke toezichtkader mbo en hoe het examen opgenomen wordt in de opleiding.</p> <p>Een student gaat zich door middel van dit keuzedeel ook voorbereiden op de wijze van toetsing zoals die in het hbo plaatsvindt. De toetsing in het hbo bestaat veelal uit tentamens (begrip en toepassen van kennis), projectverslagen, projectpresentaties, practica-verslagen en beroepsproducten.</p> <p>De toetsing van dit keuzedeel kan worden ingevuld door:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Een <u>individueel verslag</u> en een <u>(groeps)presentatie</u> als uitkomsten van de projectopdracht waarin onderzoek centraal staat. 2) Een <u>individuele presentatie</u> als uitkomst van de oriëntatie op beroep en opleiding.
Bestaand doorstroomonderwijs	
<p>FP: er zijn structurele contacten met de NHL. Voor het doorstroomkeuzedeel Voorbereiding hbo Kunstonderwijs is al onderwijs ontwikkeld. Het keuzedeel duurt 480 uur. Men heeft 4 uur per week les gedurende de laatste anderhalf jaar. Verder is er stage en zelfstudie. Onderzoeken is hierin een belangrijk aspect. Hierbij hoort ook bezoek aan de Mediatheek, toepassen APA-stijl voor bronvermelding en kennis van auteursrecht.</p> <p>Alfa-college: alumni geven rondleidingen bij Minerva voor aspirant-studenten. Specifiek voor doorstroom naar de docentenopleiding bij Minerva worden workshops aangeboden en wordt informatie verstrekt over doorstuderen in het hbo. Tot twee jaar geleden waren er doorstroomlessen Art & Design, gericht op het hbo. De materialen hiervoor zijn nog beschikbaar.</p> <p>FC: er komen stagiaires van de NHL lesgeven. Ook is er een 10-weeks programma waarin FC-studenten een halve ochtend op de NHL lessen volgen. Lesmateriaal hiervoor is beschikbaar. Verder is er een excursie naar Minerva. Ten slotte is er een algemeen lessenspakket hbo, waarin bijv. wordt geleerd hoe je vraaggestuurd kunt werken en kunt onderzoeken.</p>	

HG: er zijn vanuit Minerva op dit moment geen actieve lijntjes naar de ROC's. Minerva verzorgt een vooropleiding(za, 1 jr) en een oriëntatiecursus (12 wk). Men wil bij toelating bij voorkeur geen gelijke portfolio's zien; het gaat om eigenheid d.w.z. dat de student laat zien wat hem/haar bezighoudt, liefst zo breed mogelijk in schetsen, dummy's, dagboeken, foto's, filmpjes. Alles is bruikbaar voor het portfolio en geeft inzicht in hoe de student zich door de wereld beweegt.

NHL: er wordt een voorbereidingstraject aangeboden van vijf avonden waarin de aspirant-student zich kan prepareren op de toelating en het portfolio kan vullen.

NP: er is binnen het Noorderpoort geen doorstroom onderwijs naar de hogeschool. Voorbereiding gebeurt individueel door middel van studieloopbaanbegeleiding.

Verantwoording ten opzichte van het landelijke keuzedeel

Voor examinering van de keuzedelen gelden dezelfde kaders als voor examinering van de kwalificatie. Dit betekent dat er voor het examen een gestandaardiseerd exameninstrument moet zijn waarin de examenvorm, de beoordelingscriteria en het proces omschreven staan. Integratie van examinering van de kwalificatie en de keuzedelen mag, maar het oordeel moet per keuzedeel herleidbaar zijn.

Omdat er in Noord-Nederland is gekozen voor de driedeling Studievaardigheden, Kennis en vaardigheden, Beroeps- en opleidingsoriëntatie is het goed aan te geven hoe de relatie met het officiële landelijke keuzedeel is.

In het Generieke keuzedeel *Vorbereiding hbo* zijn vijf onderdelen opgenomen, waarvan de eerste een kapstok is voor de andere vier. Toch is deze apart benoemd omdat hier de kennis en vaardigheden die nodig zijn voor de doorstroom naar de desbetreffende hbo-sector (cluster van opleidingen) is opgenomen. De vijf onderdelen zijn:

1. treft voorbereidingen voor het volgen van een hbo-opleiding
2. oriënteert zich op hbo-opleidingen en -beroepen
3. zoekt, selecteert en analyseert informatie t.b.v. een (studie)opdracht
4. werkt samen in projectgroepen
5. reflecteert op gedrag en resultaten

Ad 1: Dit onderdeel wordt geëxamineerd door een (groeps)presentatie van de student en een individueel verslag als uitkomsten van de projectopdracht en de opdracht voor beroeps- en opleidingsoriëntatie.

Ad 2: Dit onderdeel is expliciet opgenomen en wordt geëxamineerd door een individuele presentatie.

Ad 3: Dit onderdeel staat centraal in de projectopdracht. Het wordt geëxamineerd door een individueel verslag en een (groeps)presentatie.

Ad 4: Dit onderdeel komt aan bod via de projectopdracht.

Ad 5: Dit onderdeel komt aan bod bij de projectopdracht en bij de opdracht voor *Oriëntatie op beroep en opleiding*. Het wordt geëxamineerd via een individuele presentatie en een individueel verslag.

4-FEEDBACK

Verantwoording

Voorwaardelijk aan het feedback-geven is een vertrouwensrelatie tussen geveer en ontvanger. Studenten moeten zich veilig voelen; ze moeten het gevoel hebben fouten te mogen maken en er van te kunnen leren (De Groot, 1996; De Nisi & Kluger, 2000; Hattie & Timperley, 2007; Teunis, 2009). Bovendien moet de docent het vermogen hebben om zich te verplaatsten in het perspectief van de student, af te stemmen op zijn niveau en hem te betrekken bij de doelen (Hattie, 2012).

Feedback is de terugkoppeling van wat je ziet, voelt en denkt naar aanleiding van een verrichte prestatie, zeggen Bosch en Mol (2005). De bedoeling van feedback is dat je de ander de kans geeft iets te leren. In onderwijsbegeleidingstrajecten van (toekomstige) leerkrachten is feedback geven een veel gehanteerde techniek. Enkele gulden regels: feedback moet actueel zijn, je geeft het in de ik-vorm, het gaat over recent waargenomen concreet gedrag en je zegt het maar een keer: je probeert niet de ander te overtuigen. De feedbackontvanger bepaalt wat hij doet met de feedback.

Reflecteren is een middel om te leren handelen in toekomstige situaties. Voorwaarde voor reflecteren is een lerende houding, de wil om je handelen (denken en voelen) te verbeteren. Je wordt je bewust van je eigen handelen en krijgt hier inzicht in. Dit geeft informatie voor verbetering van toekomstig professioneel handelen. Effectieve feedback draagt bij aan het vermogen van zelfsturing van de student. Stone & Heen (2014) verdelen feedback grofweg in **drie vormen**:

- 1) Waardering: heeft als doel te motiveren en erkenning te bieden.
- 2) Coaching: heeft als doel te helpen kennis te vergroten.
- 3) Evaluatie: heeft als doel te beoordelen of af te zetten tegen een norm.

D.Fuengshunut (2015) stelt dat er voor effectieve feedback **drie vragen** gesteld dienen te worden door de docent of student:

- 1) Waar ga ik heen? Wat zijn de doelen?
- 2) Hoe gaat het met mij? Welke vooruitgang wordt er gemaakt naar die doelen?
- 3) Waar kan ik hierna heen? Wat moet er gedaan worden om nog meer vooruitgang te boeken?

Deze vragen zijn verbonden aan **drie soorten feedback**:

- 1) Feed-Up: hierbij wordt concreet benoemd wat er gedaan moet worden om het doel te bereiken.
- 2) Feedback: hierbij wordt er gereflecteerd op wat er gebeurd is.
- 3) Feed Forward: hierbij wordt er richting gegeven naar de toekomst.

De volgende **adviezen voor het geven van feedback** zijn ontleend aan Hattie (2012).

1. Zorg vooraf dat het doel van de feedback helder is (bijv. erkenning/coaching/evaluatie (let ook op hoofd- en bijzaken).
2. Geef altijd complimenten en erkenning voor positieve aspecten. Een compliment heeft geen maar.
3. Wees persoonlijk (schrijf bijvoorbeeld met je/jij) en geef beschrijvingen in handelingen (bijv: je tekent, je schrijft, je doet). Vermijd uitspraken die iets zeggen over de persoon (bijv: je bent..)
4. Zoek naar patronen en vermijd de nadruk op incidenten.
5. Geef alleen commentaar op aspecten waarvan je denkt dat de student ze kan verbeteren.
6. Benoem zo concreet mogelijk de wijze waarop het advies gerealiseerd kan worden (vermijd algemeen advies over kwantiteit).
7. Stel vragen om te controleren of de feedback begrepen is. Laat studenten het voor zichzelf formuleren en opschrijven.

Korthagen (2008) vindt dat de kernkwalificaties van het beroep van leraar - zoals inspiratie, nieuwsgierigheid en betrokkenheid - nog te weinig in beeld komen. Docenten die beschikken over innovatief gedrag om te anticiperen op de steeds veranderende omgeving zijn essentieel voor bewaking van de professionaliteit (De Klerk-Jolink, 2014).

Andrioli et al (2007) heeft de competenties van de docent die werkt binnen het competentiegericht vraaggericht onderwijs als volgt omschreven:

Meegaan met het onderwijs van nu vraagt innoverend vermogen, kunnen reflecteren op het eigen functioneren vraagt zelfmanagement, het aangaan van diverse docentrollen vraagt een flexibele instelling, kunnen switchen van begeleidingsrollen vraagt wendbaarheid. Het doorsturen van studenten met specifieke vragen appelleert aan de competentie samenwerken. Specifiek binnen de interactie en relatie van docent naar student vraagt dit van de docent: het vasthouden van eigenaarschap, het hanteren van de hier-en-nu-situatie en het hanteren van een gemeenschappelijke meetlat. Volgens Wagner (2010) is samenwerken in professionele leergemeenschappen de enige manier om de effectiviteit van het onderwijs significant op een hoger plan te brengen.

Soorten feedback (eigen ervaring Agnes Scholte)

Vooraf aan het gesprek wordt de student gevraagd wat voor gesprek hij wil. Hij kan kiezen uit:

- Hier knap ik van op - nadruk ligt op alles wat goed gaat
- Hoe kan ik verder? - nadruk ligt op waar de student in het proces staat en wat zijn doel is, om hem vervolgens verder te helpen door vragen te stellen en evt. tips en alternatieven te geven.
- Hoe sta ik er voor? - evaluerend gesprek, doel helder, kwaliteit van gemaakte stappen bespreken en de nog te nemen stappen doornemen.

Dit werkte goed. De studenten die deze vraag kregen wisten allen direct welk gesprek ze wilden en ze vonden het allemaal verhelderend. Iedereen kon daarna verder.

Bijlage 2 Voorbeeld **Beoordelingsformulier Presenteren** – Minerva Vormgeving,
Hanzehogeschool Groningen

Beoordelingsformulier Presentatie			
<i>Student</i>		Groep	
Docent		Beoordeling toetsonderdelen	
		Verslag	Presentatie
EIND- OORDEEL			
Datum toets			

Beoordeling: Het verslag lever je in tijdens de toets, voorafgaand aan je presentatie.

Cesuur: Alle items van dit beoordelingsformulier moeten met een V beoordeeld zijn

Verslag van voorbereiding en actieplan		V	O	opmerkingen
1	Het verslag bestaat uit titelpagina, inhoudsopgave en hoofdstukken			
2	Doel en doelgroep van de presentatie zijn concreet omschreven.			
3	Keuzes over inhoud zijn verantwoord m.b.v. minimaal drie relevante bronnen, opgenomen in een literatuurlijst.			
4	In de voorbereiding van de presentatie zijn kop, romp en staart te onderscheiden.			
5	In het actieplan is een <u>persoonlijke presentatievaardigheid</u> opgenomen en is <u>geëvalueerd</u> hoe aan het <u>doel</u> gewerkt is en met welk <u>resultaat</u> .			
Presentatie				
6	De presentatie bestaat uit een kop, romp en staart.			
7	De inhoud is aangepast aan de doelgroep.			
8	De student verwoordt en verbeeldt de selectie uit het eigen werk t.b.v. zijn/haar portfolio.			
9	De student laat het publiek reageren door gebruik te maken van lichaamstaal.			
10	De student is verstaanbaar voor het publiek in de ruimte waarin gepresenteerd wordt.			
11	De student gebruikt ondersteunende audiovisuele middelen			
12	De presentatie past qua tijd in het programma.			